

Idd og Enningdalen Historielag

Årsberetning for 2021

Årsberetningen følger kalenderåret – på samme måte som regnskap og budsjett.

Styret i Idd og Enningdalen Historielag ble valgt på årsmøte 21.02.2020 og har bestått av:

Leder	Svein Norheim	valgt for 1 år
Nestleder	Rolf Arild Engebretsen	gjenstår 1 år
Sekretær	Torbjørn Østby	gjenstår 1 år
Kasserer	Jarle Heed	valgt for 2 år
Styremedlem	Tore Collett-Moen	gjenstår 1 år
Styremedlem	Kai Hov	gjenvelges for 2 år
Styremedlem	Steinar Løberg	gjenvelges for 2 år
Varamedlem	Toril Bøe	ny; valgt for 1 år
Varamedlem	Astrid Synnøve Lie	gjenvelges for 1 år
Revisor	Loyd Hansen	valgt for 1 år
	Knut B. Bakke	valgt for 1 år
Valgkomite	Steinar Løberg	gjenstår 1 år
	Hege Vold Jensen	gjenstår 2 år
	Tor Hafsrød	ny; valgt for 3 år

Styrets arbeid.

Styret har hatt 7 styremøter i 2021 (28. februar, 4. mars, 27. mai, 1. juli, 19. august, 28. oktober og 23. november). Årsmøtet ble holdt på Gamle Prestebakke 25. mars. Det har vært behandlet 70 saker.

Saker som er behandlet:

- Tilgang til å legge ut på hjemmeside, Facebook-side og innsyn i Rushfiles (digitalt arkivsystem)
- Årsmøtet 2021
- Innkjøp av datamaskin
- Monolittbruddet
- Forespørsel om gave
- Kjøregodtgjørelse
- StyreWeb – tas i bruk for budsjett, regnskap og medlemsregister
- Sensommerstevnet

- Årsprogram 2021
- Seminar «Flykten til Sverige»
- Annestua – vedlikehold, vindusrestaurering
- Utgivelse av publikasjon – om Gamle Prestebakke
- Gjenåpning av Monolitten (pandemien)
- Historieseminar 2021 – middelalder
- Loppemarked
- Vandring «I flyktingens fotspor (fra Torgalsbøen til Ødegården)
- Årsprogram for 2022
- Arbeidsprogram
- Prosjekt «Historiske vandreruter» (TFL)
- Bokerødbussen
- Spøkelsesjakt Gamle Prestebakke
- Ny hjemmeside
- Forsikringer gamle Prestebakke m.m.

Styrearbeid under en pandemi.

Det pålegger et ansvarlig styre å ta hensyn til de retningslinjer som våre myndigheter (stat og kommune) pålegger/anbefaler. Det medfører at styrearbeid med fysiske styremøter ikke alltid har latt seg gjennomføre. Da har vi hatt såkalte e-postmøter slik at alle kan delta i styrebehandlingen (ikke alle har nettløser som kan klare digitale møter på f.eks. Teams eller Zoom). Dette har fungert tilfredsstillende.

Vanskeligere er det å gjennomføre et årsmøte under samme betingelser. Årsmøtet ble gjennomført som et e-postmøte der ALLE medlemmer kunne gi sitt bidrag til årsmøtet – enten via e-post eller pr. brev. Egentlig et demokratisk alternativ til personlig oppmøte årsmøtedagen. Men det er prinsippet – realiteten er at de aller færreste engasjerer seg og gir tilbakemeldinger positive eller negative.

Også i år var det åpnet for å søke tilskudd pga. bortfall av inntekter ved arrangementer. Søknad er sendt og blir behandlet på nyåret 2022.

Monolitten ble holdt stengt også denne sesongen fram til juli 2021, Da var smittefaren «avlyst» og vi åpnet igjen dørene. Vi lagde anbefalinger for de som besøkte utstillingen, kun fem personer om gangen inne og at man spritet hender ved inngang og utgang. Det var kjøpt inn egen håndspritdispenser som ble montert ved inngangen. Monolitten ble holdt åpen ut året.

Idd og Enningdalen Historielag har vært representert på Østfold Historielags samling høsten 2021.

Østfold Historielags samling høsten 2021 på Roald Amundsens Minde.

Antikvarisk arbeid.

I et oppslag i Halden Arbeiderblad ble vi informert om at den såkalte **HV-brakka på Ystehede** ble tillatt revet – både av Halden kommune og Viken fylkeskommune. Saken var ikke forelagt organisasjoner som historielaget eller Fortidsminneforeningen. Det var ingen utredning om brakkas historie i innstillingen, men det var grundig vurdering av naturmangfold og friluftsliv. Dermed skrev styret et brev der vi bemerket manglende kontakt med miljøer med en viss historisk og antikvarisk kompetanse, og vi beskrev brakkas historie i korte trekk. Konklusjonen i brevet var at vi anser brakka som bevaringsverdig og klaget på rivningstillatelsen med «oppsettende virkning» - som betyr at rivning ikke kunne iverksettes før grundigere utredning var foretatt.

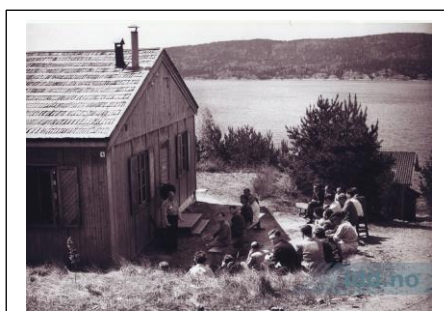

Brakka på Ystehede. Foto: Svein Norheim.

Halden kommune inviterte til en befaring med deltakelse fra Viken fylkeskommune. Konklusjonen var at vi skulle innhente så mye dokumentasjon vi klarte, tak kontakt med Jødisk Museum i Oslo og Riksantikvaren. Rivningstillatelsen var inntil videre stoppet.

Brakkas historie i korte trekk:

- Bygd i 1941 av okkupasjonsmakten som brakke for Arbeidstjenesten (AT)
- Etter freden mai 1945 en kort tid brukt som leir for tyske krigsfanger
- Det var planer om etablering av en tysk krigskirkegård, men dette ble stoppet
- 1945-1947 leir for krigsfanger fra tyskokkuperte land som Polen, Jugoslavia, Sovjetunionen
- Mai 1947 – oktober 1948 leir for nær 400 øder, såkalte «displaced persons».
- 1948 – 1961 Folkets Hus for Ystehede Stenhuggerforening
- 1962 – 2014 eid av Idd Heimevern
- 2014 solgt til Grimsrud
- 2021 gitt rivningstillatelse

AT-brakka med soldater fra Arbeidstjenesten. Til høyre: Jøder foran spisebrakka (revet).

Annet

I forbindelse med at Halden Bibliotek har vært på flyttefot til «Skofabrikken», har vi fått muligheten til å hente sett med bokhyller. Likeledes har vi kunnet ta med oss bøker som biblioteket ikke skulle ta vare på til historielagets bibliotek. Vi har også en stående avtale om å kunne hente bøker til vårt loppemarked.

Medlemmer

Ved årsskiftet var vi 486 medlemmer fordelt på 133 par og 220 enkeltmedlemmer. De siste åra har det vært en gjennomgang av medlemskapet, noe som har medført en viss nedgang i antall medlemmer grunnet manglende innbetaling av kontingent. Vi har ikke helt slutført denne prosessen, men vi nærmer oss.

Arrangementer

Grunnet pandemiutviklingen på våren 2021, besluttet styret at vi også dette året avlyste Sensommerstevnet. I styremøtet i august planla vi å arrangere et loppemarked i løpet av høsten, men også dette måtte vi avlyse. Likeså ble det tradisjonelle Julegildet avlyst grunne pandemiutviklingen.

Vi har tross pandemien klart å gjennomføre medlemsarrangementer med litt varierende oppslutning. Etter mange alternativer og justeringer i forhold til pandemiutviklingen offentliggjorde vi følgende program (delvis i samarbeid med Økomuseum Grenseland):

- 1: **Torsdag 25. mars:** Årsmøtet 2021 - arrangeres som e-postmøte pga. Korona-pandemien. (Årsmøtet var først tillyst 25. februar, men ble utsatt til 25. mars).
- 2: **Søndag 30. mai:** Krigens og veienes landskap:
Glenn bru og Ende skanse.
- 3: **Søndag 27. juni:** Innvielse av nytt besøksmål
Økomuseum Grenseland: Vilhelmsnaret
- 4: **Torsdag 15. juli:** KulTURvandring: Vandring på søndre
del av Hovsfjellet:
- 5: **Søndag 15. august: Studiereise:** Granittindustrien i
Bohuslän; (i samarbeid med Økomuseum Grenseland)
- 6: **Torsdag 9. september:** Monolittens dag. Avslutning av prosjektet og overføring av
Monolittbruddet til Økomuseum Grenseland. Takk til givere og
samarbeidsparter. Inviterte gjester.
- 7: **Søndag 19. september:** Rävlyckan – Milorg-redet i
Rävmarken
(i samarbeid med Økomuseum Grenseland)
- 8: **Torsdag 26. september:** Gjenåpning av Galärvägen;
(i samarbeid med Økomuseum Grenseland). Denne programposten ble utsatt
til 2022 av praktiske grunner.

Dugnadene

I midten av mai besluttet vi å starte opp igjen dugnadsarbeidene – under gjeldende smittevernrestriksjoner. **Ryddegruppa** møtes hver onsdag i arbeid med rydding av kulturminner og vandringsleder med tilhørende merking og produksjon og oppsetting av

informasjonsskilt. Historielaget har ansvar for ca. 100 km med vandringsleder – Karl Xlls vei, sørøstre del av Bergstien og deler av Olavsleden.

På torsdager er **Huskomiteen** i sving der det foregår vedlikehold av historielagets flotte bygninger og anlegg. Historielaget eier og forvalter 12 bygninger (inkludert den fredete Prestebakke jernbanestasjon), stell av hageanlegg til Gamle Prestebakke, Annestua med nabotomt og jernbanestasjonen.

Andre komiteer, som Slektsgranskerkomiteen, kom i gang med samlinger i løpet av høsten 2021. Disse komiteene er avhengig av å være innendørs og er derfor i større grad underlagt smittevernregimet.

Økonomi

Det har vært sentralt for styret å få oversikt over samlet aktivitet i laget og få en økonomisk samlet styring av aktiviteten. Dette har bakgrunn i at aktiviteten er høy og engasjementet innebærer ikke ubetydelig økonomiske forpliktelser. Aktivitetene har vokst over år.

Foreningens økonomi er generelt tilfredsstillende, men er også sårbar for slike påvirkninger som f.eks. en pandemi. Sensommerstevnet er svært viktig for økonomien, og bortfall av denne (over to sesonger) er merkbart.

Innføring av budsjett for historielagets alle aktiviteter gjør at vi har mye større kontroll. Dette fører til god budsjett disiplin og vi husholderer med varsomhet.

I 2021 vedtok styret å ta i bruk **StyreWeb** – en digital løsning på flere plan (budsjett, regnskap, medlemsregister, hjemmeside, medlemsutsendelser og kontingenter, digitalt arkiv, styremøter/dagsorden og protokoller m.m.). Vi tar i bruk etter hvert det vi ser er tjenlig for oss. For 2021 har vi tatt i bruk budsjett og regnskap, medlemsregister med kontingentutsendelser.

Kasserer Jarle Heed har tatt oppgavene med stor innlevelse med god støtte av revisor Knut Bakke. I innføringsfasen fikk vi meget god hjelp av Øystein Lie, kasserer i Berg, Rokke og Asak Historielag.

Regnskap for 2021

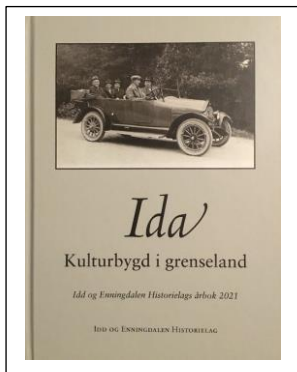
Året har vært uten de store utgiftspostene. Et unntak er å ferdigstille ny og godkjent utkjørsel fra Annestuas nabotomt til riksveien. Likeledes er det gjennomført en restaurering av tre vinduer i Annestua. Her har vi fått en god økonomisk støtte fra Viken fylkeskommune. Dugnadene har foregått innenfor de budsjetttrammene som ble gitt ved årets start. Stor honnør til gruppene for denne lojaliteten.

Utviklingen av strøm utgiftene blir en utfordring også i kommende år. Strømprisene har tredoblet seg i løpet av høsten 2021.

Avlysning av Sensommerstevnet har en negativ innvirkning på økonomien. Vi har søkt kompensasjon, men staten har redusert støtten fra 70 % til 50 % av tappt inntekt.

Prosjektet i **Monolittbruddet** ble fra historielagets side avsluttet i 2021. Med en ekstrabevilgning fra styret ble det laget nytt informasjonsskilt ved parkeringsplassen. 9. september («Monolittens dag») ble det invitert til en verdig avslutning av dette flerårige prosjektet. Styret hadde lenge arbeidet med at besøksmålet «Monolittbruddet» skulle komme inn under kommunale bevilgninger til vedlikehold. Monolittbruddet ble derfor offisielt overført til Foreningen Økomuseum Grenseland

Salg av publikasjoner; Årboka Ida ble trykt i 850 eksemplarer og salget har vært rimelig bra. Idd og Enningdalen Historielag har inngått en prøveordning med salg av publikasjoner gjennom Økomuseum Grenslands nettbutikk. Det ble markedsført via Facebook og ga umiddelbart uttelling på salg av eldre årganger av Ida i 2020. Pågangen har ikke vært like stor i 2021, men et visst salg av eldre publikasjoner har det vært.

Nettbutikken inneholder pr. i dag publikasjoner fra Idd og Enningdalen Historielag, Økomuseum Grensland og Fortidsminneforeningen.

Nettbutikk:

<https://okomuseumgrensland.org/nettbutikk.html#!/sort/manual>

Arbeidsgruppene

Følgende grupper rapporterer til styret:

- Arkivkomiteen
- Digitale løsninger
- Huskomiteen.
- Årboka Ida
- Ryddegruppa.
- Kulturminnekomiteen
- Slektsgranskerkomiteen
- Stasjonskomiteen

Prosjekter:

- Monolittbruddet
- Plansjegruppa
- Nasjonale vandreruter – «Hallevägen»
- Historiske vandring-/lærings-spill i regi av Riksantikvaren i samarbeid med lokale Historielag

Rapporter fra komiteer og prosjekter

Arkivkomiteen 2021

Arkivkomiteen har som formål å samle og sikre arkivverdig materiale for Idd og Enningdalen Historielag.

Arkivet består av et fysisk papirarkiv og et digitalt arkiv. Jarle Heed har ansvaret for papirarkivet, mens Anders Samuelsen har ansvaret for det digitale arkivet. For øvrig består arkivkomiteen av Jens Bakke og John Ljøner Andersen.

Det digitale arkivet er tredelt. Ett generell dokumentarkiv, en backup fra skoleplansjegruppas arbeid, og en backup fra fotogruppas arbeid

Komiteen jobber gjennom året med arkivering av materiale, men pga. pandemi har komiteen ikke hatt møter i 2021.

Det digitale arkivet fungerer som et arbeidsredskap for personer som innehar verv i historielaget. Det skal sikre lett tilgang til aktuelle dokumenter. I tillegg skal arkivet sikre en sikker sentral lagring og backup av viktige dokumenter for historielaget.

Har du arkivverdig materiale med relevans til historielaget ber vi deg ta kontakt med et av komiteens medlemmer som hjelper med å sikre dette for ettertiden.

3. januar 2021

Anders Samuelsen, Arkivkomiteen

Historielaget i digitale kanaler i 2021

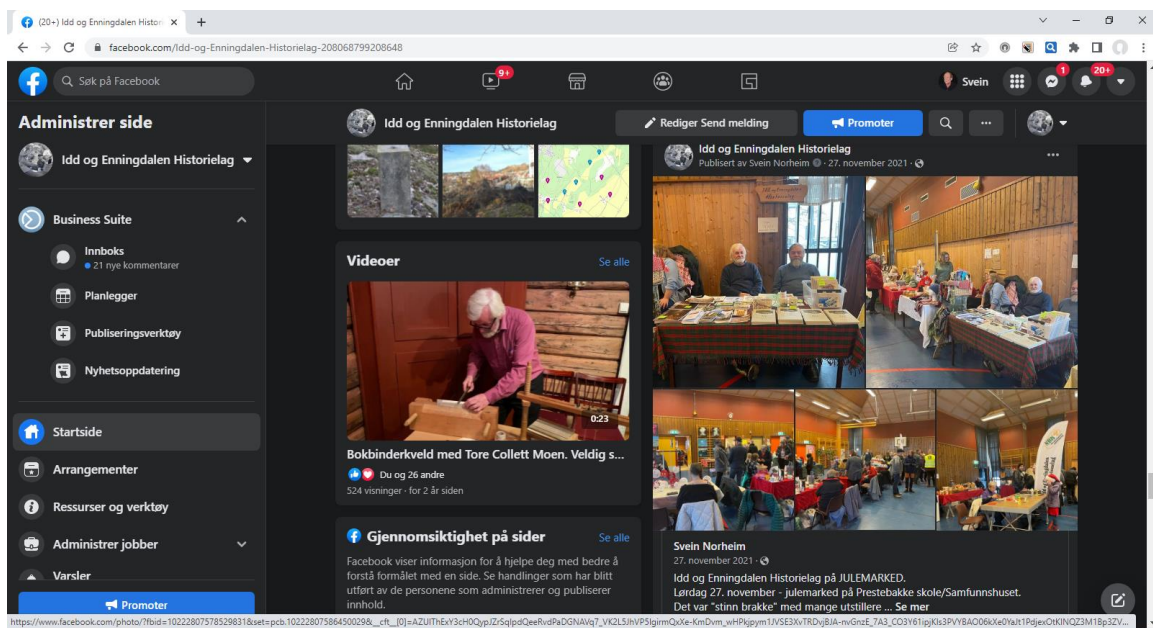
Historielaget presenterer sitt liv og virke på egne nettsider og i sosiale medier.

På idd.no publiserer historielaget fortløpende nyhetsartikler om lagets aktiviteter. Lagets mange grupper presenteres med fylldig informasjon og nettsidene er et viktig forum for å presentere noe av bygdas rikholdige historie.

Statistikken for 2021 viser at sidene er bra besøkt. Totalt har vi hatt 16 275 besøk med 80 278 sidevisninger, som er stabilt fra året før. Som tidligere, er det fotogalleriet og wikidd som er best besøkt.

Produksjonen av artikler og generell oppdatering av nettsidene har nok også blitt preget av pandemi og mindre aktivitet i laget. Det har vært mindre og formidle, men det ble produsert 24 artikler i løpet av 2021.

Historielaget er på «Sosiale medier» via Facebook. Her får vi stadig flere følgere og antallet var ved nyttår 1556. Facebook er en god plattform for kommunikasjon med publikum og medlemmer. Her legger vi ut aktuell informasjon. Aktiviteten på Facebook skaper liv og røre rundt historielaget og genererer trafikk til våre egne nettsider. Mange finner idd.no via Facebook!

Eksempel på oppslag på historielagets Facebook-side.

Våre nettsider og Facebook-profil vil være under kontinuerlig utvikling også i 2022. Sidene skal holdes oppdatert med lagets liv og virke, samt lokalhistorisk informasjon. idd.no vil i løpet av 2022 flyttes til ny teknisk plattform.

Nettredaksjonen består for tiden av Jens Bakke (jens.bakke@idd.no) og Anders Samuelson (nettredaktor@idd.no). Har du noe å bidra med må du gjerne ta kontakt!

3. januar 2022

Anders Samuelson; Nettredaktør – idd.no

Huskomiteens årsrapport for 2021

Medlemmene i HK dette år har vært Arild Svendsen, Tore Collett-Moen, Rolf Arild Engebretsen, Stein Gjerløw, Hilde Gløckner, Ragnhild Løberg, Kai Hov, Stein Johansen, Odd Lindgren, Jan Gunnar Opsahl, Nils Nilsen, Anne Sætre, Kjell Eriksen, Bent Rørmyr, Hege Wold Jensen, Jon Hordnes, Claus Martin Andersen, Steinar Løberg (leder).

I tillegg har Borger Thorby stilt opp med servering på de fleste dugnader og bidradd med glassmesterarbeid. Dessuten har Svein Norheim deltatt hyppig i dugnadsarbeidet på Gamle Prestebakke og med sin konservatorerfaring gitt råd for restaureringsarbeid og hjulpet til med søknader.

På **Vognskjulet** ble arbeidet med å restaurere langveggen mot jernbanesporet fullført: bunnsviller ble skiftet ut og ny kledning satt opp og malt to ganger med rød gårdsmaalning. Likedan ble fjorårets nye takrenner av sink utstyrt med beslag også på denne siden. Stabburet ble oppgradert med nye hjørnekasser.

En omfattende **restaurering av Annestua** er planlagt. Som første del ble de tre vinduene på framsiden restaurert: To rams empirevinduer med tre ruter i hver ramme. Mange av

Restaurering av vinduer i Annestua – Steinar Løberg i bakgrunnen. Til høyre: Stein Gjerløw og Arild Svendsen monterer vinduer. Foto: Svein Norheim.

glassene har antikvarisk verdi, og på dugnad ble disse tatt ut med stor forsiktighet og nummerert. Med hjelp av innkjøpt Speedheater fra malermester Studsrud ble rammene skrapet og merket og levert til Strandberg Trevare for videre restaurering. Deretter ble kitting – etter grunning av karmene - gjort på dugnad, likedan et tidkrevende arbeid med påføring av mellomstrøk og toppstrøk. Linoljemaling ble selvsagt brukt i hele prosessen. Tidsriktige beslag ble montert, og til slutt ble et krevende tilpasningsarbeid med hengsling til karm utført – også dette på dugnad. Alt i alt gikk 76 dugnadstimer med til vindusrestaureringen.

Til dette «delprosjekt 1» på Annestua fikk vi ca. kr 35 000 i tilskudd fra Viken Fylkeskommune. En søknad for 2022 til samme instans om kr 40 000 for ytterligere 3 vinduer er levert.

På **verkstedbygningen** ble gavlveggen oppgradert med nye vindskier. Veggene og døren ble skrapet og så malt på nytt. I et av verkstedrommene ble flere arbeidsbenker montert – og på veggene en utstilling av gamle snekkerverktøy.

I 2019 ble eiendommen Gamle Prestebakke utvidet med kjøpet av **nabotomta til Annestua**. Denne tomta var langt på vei sponset av Sparebankstiftelsen¹ Halden og Berg Sparebank.

Veimyndighetene godkjente utkjørsel til riksveien – med to års frist for å etablere denne. En slik utkjørsel – både solid og pen - ble i høst anlagt.

Nabotomta til Annestua har fått ny og godkjent utkjøring til riksveien. Foto: Svein Norheim.

Et stort arbeid ble utført med å kappe, klyve og lagre **ved** – det meste til alle jernovnene, men også til bakerovnene.

Likedan ble også i dette år regelmessig **plenklipping** utført på et stort areal: på tunet, i hagen, rundt Annestua og på området rundt Prestebakke stasjon.

I **stasjonsparken** bidro Huskomiteen til beskjæring og opprydding i regi av Bane Nor.

På Gamle Prestebakke dette år ble det utført **registrering og fotografering av gjenstander** i Hovedbygningen.

På grunn av pandemien ble ingen nye avtaler om utleie inngått. Et konfirmasjonsselskap fant sted i henhold til en eldre avtale.

Huskomiteen takker alle som har gjort en innsats på Gamle Prestebakke i 2021 - og alle som har gitt gaver.

Desember 2021

Steinar Løberg

Årsberetning for årboka Ida 2021:

Ida – Kulturbygd i grenseland 2021 ble bestilt i 850 eksemplarer, men vi fikk nok noen flere levert. Lørdag 30. oktober hadde vi forfattersamling på Gamle Prestebakke med 28 personer totalt til stede. Koronarestriksjonene på det tidspunktet var så enkle at vi lett greide å overholde smittevernreglene. Det ble en svært hyggelig sammenkomst som mange satte pris på etter en lang tid med få sammenkomster.

Boka kom i salg mandag 1. november. Denne utgaven er den 21. i rekken siden den første utgaven kom i 2001. Den inneholder 20 artikler, og 19 skribenter har bidratt. Prisen er den samme som før, 250,- kroner.

I redaksjonskomiteen satt de samme som forrige år: Anne-Brit Bjørk (skribent og korrekturleser), Tor Hafsrød (redaktør), Tom-Eilert Magnussen (foto), Kari Stumberg Omholt (skribent og korrekturleser), John Solberg (skribent og koordinator for redaksjonskomiteen) og Ingrid Solheim (skribent og korrekturleser). Bjørn H. Jensen har også denne gangen hatt ansvar for layout.

Forfatterne av Ida 2021 samlet på Gamle Prestebakke. Foto: Arne Omholt.

Alt redaksjonelt arbeid er kostnadsfritt for laget. Utgiftene som går til produksjon og trykking har steget jevnt og trutt. Men inntektene ved salg og sponsering er fortsatt høyere og gir laget et godt overskudd. Imidlertid må vi vurdere å bytte til et billigere trykkeri, og/eller sette opp utsalgsprisen på boka for 2022. Dette vil bli forelagt styret.

Ansvarlig for kontakt med sponsorene er ellers Kåre Gribsrød og John Solberg. Ulf Vidar Larsen har hatt ansvaret for distribusjon til bokhandlere og andre utsalgssteder.

På bakgrunn av at salget har gått bra også denne gangen, er restopplaget for 2021-utgaven minimalt.

På vegne av Bokkomiteen

Tor Hafsrød; Redaktør

Ryddegruppa - årsrapport 2021

Ryddegruppa har i 2021 bestått av: Trygve Gjessing, Ingar Larsen, Rolf Erik Torgersen, Øivind Bigum, Tommy Svendsen, Fredrik Henriksen, Svein Norheim, Henning Jørgensen, Tom Neeb, Ib Lunde, Viggo Løvås og Ulf Vidar Larsen.

Grappa har også i år vært hindret av pandemien, men allikevel har vi gjort dugnadsinnsats på 950 timer på diverse kulturminner i distriktet. Foruten ettersyn av tidligere ryddede prosjekter har vi også i år hatt noen nye prosjekter.

Endelig ferdig! Plattingen ved brygga på Skriverøa er fullført – en fornøyd og sliten gjeng. Nå også lettere tilgjengelig for de som har nedsatt funksjonsevne.

Vi kan nevne fullføring av brygga på Skriverøa, rydding av Paulsbo skole, ny bru ved Hallerøddammen, torvtraktoren på Gullundmosen, restaurert grunnmur på husmannsplassen Saga ved Elgåfossen.

I tillegg har vi utført oppdrag for Økomuseum Grenseland med rydding av Svinesundsplatået i forbindelse med bruas 75 års jubileum, Vilhelm snaret og restaurert skilt ved Vadet, Berby, Kirkebøen og Elgåfossen og deler av Galärvägen (fra Strømstad til Hällesmörkviken).

Stor takk til alle i grappa for innsatsen i 2021 og ser frem imot 2022.

Hvis det er noen som er interessert å være med i ryddegrappa så ta kontakt med Ulf Vidar Larsen på telefon 99508381 eller send en epost til uvlar54@gmail.com.

Idd 31. desember 2021

Ulf Vidar Larsen

Elgåfossen – utbedring av grunnmuren til husmannsplassen Saga. Et arbeid som gikk over flere dugnadssamlinger. Foto: Svein Norheim.

Kulturminnekomiteen - årsberetning 2021 for registreringsgruppa

Følgende har deltatt i 2021: Marit Bokerød Hansen, Ulf Vidar Larsen, John Solberg, May Norderhaug, Arne Omholt, Ole P. Hagen, Bjørn Nakken og Thore Nilsen. Sistnevnte har fungert som ansvarlig for koordinering, arkivering og publisering av materialet i året som er gått.

Det har ikke vært avholdt noe fysisk møte i gruppa før i oktober. Thore Nilsen har også deltatt i et møte med slektgranskergruppa for å informere og fremme samarbeid om dokumentasjon av plasser.

Den tidligere husmannsplassen Skibekk. Familiefoto ved Aage Andreassen.

Status i husmannsplassprosjektet ved årets utløp:

Til sammen i Idd og Enningdalen sogn finnes etter våre oversikter **361** husmannsplasser

Idd sogn

Oversikten over husmannsplasser i Idd sogn som er laget på grunnlag av matrikkelinformasjon, inneholder **192** husmannsplasser. Under enkelte gårder er det funnet flere enn det som den opprinnelige oversikten viser. På andre steder har det vært vanskelig å dokumentere at boplasser faktisk har vært brukt av husmenn.

- a) En del av plassene er lokalisert, fotografert og arkivert med fullt utfylte skjemaer (Under gårdene Holene, Skånningsfoss, Skånningsfosskasa, Eskeviken, Sommerro, Gimming, Ystehede): **30** plasser.
- b) Noen er registrert og arkivert med lokalnummer, koordinater og bilder fra felten, men historisk informasjon må legges til (Under gårdene Stokkebru, Vevlen, Nordby, Holm, Rishaugen, Lundsholtet): **28** plasser.
- c) Noen er tildelt og er under arbeid (Under gårdene Bjørnstad, Tangen, Orød, Øberg, Stumberg, Voll, Berger og Ås, Ør): **45** plasser.
- d) Litt under halvparten er ikke arkivert eller tildelt: **89** plasser.

Enningdalen sogn

Omtalte plasser i Ruth og Sigurd Buers bok fra 1995: **169** plasser. Registrert, lokalisert og fotografert gjennom flere år: **147**.

Kulturminnesøk

Vi startet registrering i Kulturminnesøk i 2021:

89 husmannsplasser - **30** fra Idd og **59** fra Enningdalen.

Andre typer kulturminner: **7** fra Idd og **9** fra Enningdalen.

Idd og Enningdalen Historielag har altså totalt 105 registrerte lokasjoner på Kulturminnesøk. Det er lagt inn 450 bilder.

Riksantikvarens registrering av de to «Munkekjørkene» i Kornsjøområdet samt batteriet og skansene på Sauøya har vi også forsynt med bilder.

Facebook

Det er lagt ut 21 nyhetsmeldinger på Facebook med bilder og pekere til Kulturminnesøk. Disse presentasjonene er jevnlig nådd ut til mellom 800 og 1200 personer per gang, på det meste 2500. Mellom 100 og 200 har klikket seg inn i nyhetsmeldingene. Det har også ført til verdifulle tilbakemeldinger og i noen tilfeller flere eldre bilder av plasser som nå er borte.

Januar 2021

Thore Nilsen

Slektsgranskerne - årsrapport for 2021

Aktiviteten i gruppen var sterkt preget av pandemirestriksjoner første halvår 2021 men høsten 2021 fikk vi til åtte møter på Gamle Prestebakke. Hovedaktiviteten har vært transkribering av de eldste kirkebøkene. Det transkriberte materialet blir sendt til Riksarkivet som legger det ut slik at det blir søkbart gjennom Digitalarkivet. Formålet med dette er at det skal bli tilgjengelig for alle som vil søke i våre eldste kirkebøker. Dette er svært tidkrevende og alle som har forsøkt å lese denne gamle håndskriften vet at det kan være utfordrende. Møtene blir annonsert på www.idd.no og er åpne for alle. På mange av møtene har vi hatt besøk av folk som ønsker hjelp med slektspørsmål.

Gruppen får i tillegg en del henvendelser på e-post fra folk som har for eksempel oldefar eller tippoldemor fra Idd. Disse ønsker gjerne en beskrivelse av stedet slektningene kom fra. Kanskje blir noen skuffet over hvor små forhold det var på mange husmannsplasser.

Slektsgranskerne samarbeider med Kulturminnekomiteen som registrerer husmannsplasser på Idd.

Desember 2021

Kari Stumberg Omholt

Fotogruppa

Fotogruppa i historielaget har ikke hatt aktivitet i 2021 grunnet pandemien og pålagte

restriksjoner. Fotogruppa består av Inger Marit Almankås, Marit Bokerød Hansen, Ingegerd Bøe Jensen, Grete Lien Stegerød, Ulf Vidar Larsen, Tom-Eilert Magnussen og Jan Erik Pettersen.

Januar 2022

Tom-Eilert Magnussen, gruppeleder

Stasjonskomiteen - årsmelding for 2021

Komiteen for Prestebakke Jernbanestasjon består av: Tore Collett-Moen (komitéleder), Olav Wold og Per Lervik.

Komiteen arbeider for at Prestebakke stasjon skal fylles med aktiviteter og bidra positivt til aktivitet i historielaget og til glede for lokalsamfunnet på Prestebakke. Ved å leie Prestebakke stasjon sikres kulturminnet Gamle Prestebakke fra å få uønsket aktivitet på naboeiendommen og vi bidrar aktivt til vedlikehold og antikvarisk restaurering av stasjonsanlegget. Eiendommen eies av Bane NOR Eiendom og leieavtalen ble i 2020 forlenget til 31.8.2025 med opsjon på forlengelse i nye 5 år.

I første etasje i stasjonsbygningen er det et fungerende kjøkken og møblert for møterom og salong. Lokalene er tilrettelagt for utleie. I annen etasje er det flere rom som kan benyttes til aktiviteter.

Bane NOR har startet planleggingen av et rehabiliteringsprosjekt for stasjonsbygning og have. På grunn av manglende bevilgninger ble det ikke utført arbeider på bygningen i 2021. En hagearkitekt har skrevet en rapport med anbefalinger om restaurering av haveanlegget på stasjonen. Det arbeides nå med en skjøtselsplan med tanke på å gjenskape haven mest mulig autentisk og samtidig være lettstelt. Medlemmer av historielaget har på dugnad ryddet vegetasjon, klippet gress og raket løv.

På grunn av korona-epidemien har det ikke forgått publikumsrettet aktivitet på stasjonen i 2021. Stasjonsbygningen er benyttet som lager for lopper i påvente av at vi igjen skal kunne arrangere loppemarked.

I likhet med tidligere har vi også i år mottatt noen gaver i form av gjenstander med tilknytning til jernbane.

Idd, 30.12.2021

Tore Collett-Moen, komitéleder

Arrangementer – styret og Turkomiteen

Arrangementsprogrammet for 2021 ble lagt ut på hjemmeside og presentert på historielagets Facebook-side. I tillegg ble alle enkeltarrangementene presentert etter hvert på Facebook med informasjon om arrangementet supplert med bilder.

Søndag 30. mai: *Krigens og veienes landskap: Glenne bru og Ende skanse.*

Torbjørn Østby ledet et 15-talls deltakere. Start på Glenne bru der det ble holdt en orientering om veienes betydning i «krigens landskap». Glenne bru er seg sjøl et fantastisk flott kulturminne. Deretter gikk turen til fots til Ende skanse – ett av Økomuseum Grenslands besøksmål. På veien ble det en liten stopp ved Tyslingmoen tollstasjon. Oppstigningen til Ende skanse er utfordrende, men Fredrikshald Borgervæpning har bygd tre stykker trapper som letter tilgjengeligheten betydelig.

Oppe på skansen orienterte Torbjørn Østby og broder Trond om krigen i 1808 og skansens noe «hemmelige» historie, men som et stykke på vei får sin forklaring ut ifra de to skansene som vi i dag ser rester av. For mer informasjon om både Glenne bru og Ende skanse – se:

www.okomuseum-grenseland.org

Samling ved Tyslingmoen tollstasjon. Torbjørn Østby orienterer. Foto: Svein Norheim.

Søndag 27. juni: Innvielse av nytt besøksmål. Økomuseum Grenseland: Vilhelmsnaret.

Vandringen startet på parkeringsplassen på Berby. Totalt ble vi 17 personer med på vandringen som ble ledet av Svein Norheim.

Turen gikk over brua der vi tok av fra veien og fulgte vestsida av Enningdalselva. Underveis stoppet vi ved husmannsplasser som historielaget har skiltet.

Samling ved informasjonsskiltet for Vilhelmsnaret – dødsstedet til tateren Vilhelm Korsgård. Foto: Svein Norheim

Vel framme ved «Stenen» midt i elvestryket tok vi en velfortjent rast. Deretter krysset vi elva og entret elvebrinken der vi etter noen meter kunne nå turens «høydepunkt» - nemlig dødsstedet til tateren Vilhelm Korsgård. Her var det satt opp informasjonsskilt av Økomuseum Grenseland med god assistanse av Ryddegruppa i IEH. For mer informasjon – se: www.okomuseum-grenseland.org

Torsdag 15. juli: KulTURvandring: Vandring på søndre del av Hovsfjellet

(KulTURvandring er et fellesarrangement mellom frivillige organisasjoner og Halden Turist).

Dette var en ekstrem varm dag med over 30 grader i sola. Til tross for dette møtte det opp syv personer. Vandringsen ble ledet an av Svein Norheim. Det ble en programendring ved at vi tok turen over dammen og ned mot platået for det tidligere Maskinstenhuggeriet.

Deretter gikk vi bremsebana ned til Nokkedalen. Der hadde vi avtalt med grunneierne at vi kunne passere eiendommene. Og vi gikk den gamle stien ned mot Monolittbruddet.

‘Monolitten’ var da nylig åpnet og deltakerne kunne se på utstillingen. Det ble orientert om både Monolitten og arbeidet med Monolittbruddet. Deretter var det den tunge bakken opp til bilene på den opparbeidete parkeringsplassen ved enden av Hovsfjellsveien.

Søndag 15. august: Studiereise: Granittindustrien i Bohuslän;

(i samarbeid med Økomuseum Grenseland).

Studiereise finansiert av Clara Lachmanns fond. Dessverre var det bare syv personer som deltok på en svært vellykket tur. Vi reiste med privatbiler med deltakere både fra norsk og svensk side. Det var to mål for reisa – Lahälla Knottfabrik og Stenhuggerimuseet i Hunnebostrand/Sotegillet. Knottfabrikken er den eneste eksisterende i Bohuslän. Vi har hatt en tilsvarende produksjon i Nokkedalen. Og Stenhuggerimuseet er det eneste museet i Bohuslän med fokus på granittindustrien. Begge steder ble vi tatt imot med åpne armer, og grunnlaget er lagt til rette for et fruktbart nettverk.

Torsdag 9. september: Monolittens dag. Avslutning av prosjektet og overføring av Monolittbruddet til Økomuseum Grenseland.

Takk til givere og samarbeidsparter. Inviterte gjester. Velkommen/åpning ved leder i Idd og Enningdalen Historielag - Svein Norheim. Orientering om prosjektet og takk til givere for utbedring av veien og bygging av hoggeskur – ved prosjektleder Arne Omholt og leder Svein Norheim.

Kunstnerisk innslag (fra «Steinhogger spelet»).

Overføring av installasjonene fra Idd og Enningdalen Historielag til Økomuseum Grenseland. Servering med anledning til besiktigelse av de etablerte installasjoner.

Søndag 19. september: Rävlyckan – Milorg-redet i Rävmarken (i samarbeid med Økomuseum Grenseland).

Rävlyckan er ett av Økomuseum Grenselands besøksmål. Pandemien og påfølgende hindringer for å krysse riksgrensa la vanskeligheter i veien for norsk deltakelse. Til tross for dette var det noen fra norsk side som møtte opp. Totalt var det 43 deltakere. Besøksmålet Rävlyckan var nå utvidet ved å inkorporere skytebanen med standplass og anvisergrav og Dalmans stuga der de fleste av Milorg-soldatene hadde sitt opphold. Det var laget informasjonsskilter på skytebanens standplasser, anvisergrav og på Dalmans stuga. Etter vandringsen ble deltakerne invitert inn i Bygdegården, det tidligere Betania, på en enkel servering. Bylaget hadde organisert en liten utstilling om krigen.

Fra vandringen på Rävlyckan. Til venstre: samling ved grunnmuren etter Dalmans stuga – der de fleste av Milorg-soldatene bodde. Til høyre: Skytterhuset som er blitt restaurert og er nå sammen med standplass og anvisergrav, blitt en del av besøksmålet. Foto: Svein Norheim.

Torsdag 26. september: Gjenåpning av Galärvägen.

Dette programmet ble avlyst av praktiske grunner, og turen tas opp igjen i 2022.

Søndag 12. september «I flyktningenes fotspor».

I samarbeid med Østfold Historielag arrangertes en vandring de flytninger og kurerer gikk under andre verdenskrig – fra Torgalsbøen over Ødegården og Budalsvika til Rävmarken på svensk side. Det var påmeldt over 60 personer. For de som ikke orket å gå 8,5 km inn til Ødegården, ble det ordnet med buss. Over 40 personer gikk turen, men alle fikk kjøre ut igjen.

Ansvarer for det faglige opplegget var Rolf Karlsen, IEH i samarbeid med Leif Torgalsbøen og Per Bokerød. En svært vellykket vandring!

«I flyktningenes fotspor», samling ved Søndre Boksjøen, Rolf Karlsen orienterer. Til høyre: Rester etter kvernene mellom Nordre og Søndre Boksjøen. Foto: Svein Norheim.

PROSJEKTER:

Monolittbruddet – årsmelding for 2021

Monolittprosjektet ble den 9. september, på Monolittdagen, overlevert til Økomuseum Grenseland for videre drift. Økomuseum Grenseland overtok derved ansvaret for alle de etablissementer som Idd og Enningdalen Historielag gjennom flere år har besørget etablert i Monolittbruddet.

Dette er:

- Fullskala modell av steinen som ble Monolitten
- Landforbindelse fra nord til Monolittbruddet
- Ny vei ned i anlegget
- Flytebrygge festet til nevnte landforbindelse
- Flytebrygge for småbåter festet til land på nordsiden
- Utedo
- Hoggeskur
- Opparbeidelse av parkeringsplassen for enden av veien til Hov
- Etablering av skilt/opplysningstavle

Økomuseum Grenseland overtok også de gjeldende avtaler Historielaget har inngått med grunneiere, Glenn Bergstrøm og Eckbos Legater. Det siste formelt når alle detaljer vedrørende garasjen som står på parkeringsplassen er avklaret. De overtok også avtalen med Hafslund Strøm/Elvia om strømløyper og avtalen med Skjærgårdstjenesten om tømning av utedoen.

Idd og Enningdalen Historielag er således fristilt fra alt ansvar knyttet til etablisementene og driften av Monolittbruddet

I forbindelse med overføringen den 9. september 2021 ble foreningen gitt mye honnør for arbeidet som er nedlagt i Monolittbruddet, ikke minst fra Ordføreren i Halden, Anne-Kari Holm. Det er vel fortjent heder. Foreningen har sørget for at etablisementene ble etablert med full finansiering fra Stiftelser og det offentlige. I alt er det gitt bidrag på kr 1 730 000,- og nedlagt i overkant av 3 000 dugnadstimer av foreningens medlemmer.

Prosjektleder Arne Omholt deler ut takk og blomster til representanten for Berg Sparebank og Sparebank1stiftelsen Halden. Begge parter hadde støttet prosjektet med betydelig økonomiske midler. Foto: Svein Norheim

Det er registrert i overkant av 5 000 besøkende i anlegget årlig. Tiltaket er populært. Idd og Enningdalen Historielag setter pris på at Økomuseum Grenseland kunne overta og for fremtiden forestå driften av anlegget.

Desember 2021

Arne Omholt

Plansjegruppa – årsmelding for 2021

Det har ikke vært noen aktivitet i beretningsåret. Det planlegges fortsettelse i februar 2022 da Berg skole står for tur. Ellers er det noe oppfølging av noen samlinger, nedlasting og redigering av utført arbeid.

Alle plansjer blir fotografert, registrert og loggført og får eget nummer med historielagets stempel på baksida.

Januar 2022

Ola Berglund og Anne Sætre.

Historiske Haldenbilder

I prosjektet Historiske Haldenbilder som skanner avisarkivet til Halden Arbeiderblad, deltar historielaget. På grunn av pandemien kunne kontoret i Fredriksten Hotell kun brukes i fire uker senhøstes 2021 med de frivillige involvert. Kontoret har tre arbeidsplasser hvor de frivillige sitter tett. I vårsesjonen og start på høstsesjonen var det en kontor plass i arkivet. Det ble skannet 3.478 bilder til nettalbumet som 31.12.21 består av 32.567 bilder. Prosjektet er inne i en slutfase der utviklingen i pandemien vil bestemme tidslengden.

Januar 2022

Tom-Eilert Magnussen

Historiske vandreruter – «Hallevägen» - årsmelding for 2021.

På initiativ fra Tistedalen Friluftslag (TFL) ble det opprette et samarbeid om en «ny» vandrerute. Bakgrunnen var et samarbeid mellom Riksantikvaren og Den norske Turistforening (DNT) om såkalte «Historiske vandreruter». Målsettingen var ett slikt opplegg i hvert fylke (gamle fylkene). Idéen var å sette fokus på den gamle handelsveien mellom Rävmarken og Halden. Denne kalles «Hallevägen» på svensk side og det er dette navnet som prosjektet bærer. Det skal være overnattingsmuligheter på vandringsleden (bl.a. Budalsvika) og det skal informeres om de historiske plasser på Hallevägen.

Søknaden ble godkjent og det har vært avholdt et digitalt møte med Dals Eds kommun og Nasjonalparkforvaltningen for Tresticklan. Målsetting er en lansering av Hallevägen høsten 2022.

TFL har prosjektledelsen, og prosjektgruppa består av:

Prosjektleder Einar Skontorp, TFL, Morten Skadsem, leder, Løypegruppa TFL, Ann-Kristin Dahl, leder, turgruppa TFL, Svein Norheim, leder Idd og Enningdalen Historielag/ Økomuseum Grenseland, Tor-Håkon Nordenhaug, Frivilligkoordinator, Halden Kommune, Magne Rannestad, kommandant, Fredriksten Festning. I tillegg har vi bedt om en representant fra Dals Ed.

Historiske vandring-/lærings-spill i regi av Riksantikvaren i samarbeid med lokale Historielag

Bakgrunn

2022 er Frivillighetens år i Norge. I den forbindelse har Riksantikvaren fått en bevilgning på totalt ca. 3,5 millioner fra Stortinget. En andel av disse pengene vurderer Riksantikvaren å bruke på følgende prosjekt:

Målsetting:

Lage historiske vandring-/lærings-spill i regi av Riksantikvaren i samarbeid med lokale Historielag

- Publikum har behov for sterkere faglig læring som en del av et besøk for å se kulturminner, kulturmiljøer og kulturhistoriske landskap
- Publikum ønsker å se og lære på en mer morsom og inspirerende måte
- Publikum ønsker å utforske kulturminnene på egenhånd istedenfor å bruke guide

- Rutebasert og QR kode basert læringsspill der publikum går rundt for å se kulturminner, kulturmiljøer og kulturhistoriske landskap, konsumerer læringsinnhold og løse oppgaver relatert til dette.
 - Distansebasert læringsspill som kan gjennomføres hvor som helst
- Idd og Enningdalen Historielag går inn i prosjektet med åpent sinn og vil aktivisere de kulturminner og vandringsleder som historielaget er involvert i.

Halden/ Idd 24. februar 2022

Rolf Arid Engebretsen Jarle Heed Torbjørn Østby Steinar Løberg

Tore Collett-Moen Kai Hov Svein Norheim

Toril Bøe Astrid Synnøve Lie